Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.
Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ruimte voor toeval

door Joke van Saane De auteur is hoogleraar Zingeving en leiderschap aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Zij belicht in deze rubriek maatschappelijke verschijnselen door er net wat anders tegen aan te kijken.

Onlangs heb ik – net als menig ander de afgelopen zomer – het boek *Wisselwachter. Amerika-Europa 1933-1945* van Geert Mak gelezen. Uiterst kundig schetst Mak een intrigerende periode uit de geschiedenis van Amerika die op allerlei manieren resoneert in onze tijd. Er is al veel geschreven over dit boek en over de politieke verwikkelingen die erin beschreven worden. Een buitengewoon erudiet boek waardoor je iets beter begrijpt wat er in onze tijd gebeurt; kennis doet ertoe! Mij viel daarnaast vooral op hoe groot de rol van toevalligheid is. Als je terugblikt met zoveel oog voor het menselijke aspect als Mak heeft, zie je allerlei ontmoetingen, mislukkingen, toevallige keuzes en uitstapjes die door de toenmalige actoren niet gepland waren, maar toch een grote rol speelden in de gang der dingen. Een samenloop van omstandigheden, persoonlijke voorkeuren en natuurlijk verliefdheden: het speelde allemaal een rol in deze kantelperiode van de westerse democratie.

In onze samenleving vergeten we dat gemakkelijk. Letterlijk alles wordt gepland en in protocollen vastgelegd, van geboorteplannen en straatfeestjes tot partijcongressen en toekomstige coalitiebesprekingen. Problemen worden vertaald in oplossingen, en in liefst genummerde plannen van aanpak om bij die oplossing te komen. Niets wordt aan het toeval overgelaten, alsof we met elkaar een grote schaakpartij spelen waar iedere zet wordt uitgedacht en doordacht. Met als tegenspeler de ander, van wie we de motieven moeten zien te doorgronden. Aan de randen van die weldoordachte zetten spelen zich echter toch allerlei toevalligheden af. Het gesprekje in de trein met een onbekende, een boek in de etalage, een flard van een radio-uitzending, een aardig gebaar van de buurvrouw, een mislukte vakantie of een door griep gemiste strategische meeting op ons werk. Ook de onverwachte gesprekjes tijdens een congres of de ontdekking dat in een groep mensen iemand jouw broer heel goed kent zijn ongepland, om over liefde en vriendschappen nog maar te zwijgen.

Veel van deze toevalligheden herkennen we niet als belangrijk. We vinden dat ze afleiden van ons planmatige handelen, of we beschouwen ze als privé en daarmee niet ter zake doend. Ik denk ook niet dat we gericht aandacht aan toevalligheden moeten gaan besteden; daarmee maken we ze weer bedoeld en controleerbaar. Ik denk wel dat een open mind voor de concrete dingen en mensen om ons heen ons kan helpen creatief te blijven. De hoofdpersonen uit *Wisselwachter* wisten dat ze af en toe iets gewoon moesten uitproberen zonder zekerheid over het resultaat. Ze gaven ruimte aan vergissingen, onverwachte kansen en ongewone invallen. Hun doel werd daardoor misschien iets anders of iets later bereikt, maar de ruimte voor het irrationele en intuïtieve maakte hen ook aantrekkelijk en energiek. Laten we in de boeiende en belangrijke politieke periode die we doormaken niet onderschatten dat grote veranderingen plaatsvinden in een context van toevalligheid.